

Matjaž Ambrož: Gobelini – poskus tkanja onkraj Norme

Ljubljana, IUS Software, GV Založba, 2014

V obdobju moje zgodnje mladosti je bilo izdelovanje gobelinov zelo priljubljeno. Tako zelo smo dekleta ihtela po njih, da jih je učiteljica v tretjem razredu osnovne šole začela celo »na črno« prodajati. Za takratnih petsto tolarjev si lahko kljub ugovarjanju staršev sklenil (šepav) pravni posel, ki ti je razprl vrata v svet umetnosti. Vsaj tako je pred leti zatrjevala učiteljica Savina. Z leti me je literatura o oblikovanju interjerjev pripeljala do spoznanja, da so gobelini kičasti nebodigatreba, ki s (pre)patetično motiviko »krasijo« domove (pre)številnih navdušencev.

Vendar nič ne de. Urbana legenda namreč pravi, da se o okusih ne razpravlja. Mogoče me bodo izkušnje ponovno pripeljale do drugačnega mnenja, vendar se bom do tedaj na vso moč upirala takim »libertarnim frazam«. To pa iz dveh preprostih razlogov: prvič, ker nekatere predpostavke obstajajo tudi v umetnosti, in drugič, če bi trditev veljala, ne bi bila na to mesto poklicana ravno z namenom podajati (subjektivno) oceno umetniškega dela.

Ponudbo za pisanje prikaza sem sprva zavrnila pod pretezo, da bi moje pretekle ugotovitve o gobelinih zagotovo vplivale na nepristransko mnenje, ki se pričakuje od mene. Vendar mi je bilo zagotovljeno, da gre za gobeline z velikim G-jem ter da so res nekaj posebnega. Medtem ko klasični gobelini črpajo navdih iz lepote vsakdanjega življenja, avtorja Gobelinov navdihnejo predvsem vsakodnevne »bedastoče«, ki se jih povprečni smrtniki komajda zavedamo. Na srce so mi bili položeni tudi posebni učinki kreiranja tovrstnih umetnin. Izdelovanje gobelinov z malim g-jem naj bi delovalo na posameznika predvsem pomirjevalno, saj da ob tkanju človek »kar izklopi možgane« in se prepusti svojevrstni meditaciji. Gobelini z velikim G-jem pa prav nasprotno zahtevajo od avtorja precejšen mentalni napor. Pravijo, da se avtor zvečer, ko vse pospi, udobno namesti na fotelj, med gledanjem v bel strop ali črno temo skozi okno srkne požirek ali dva turške kave in razmišlja. Razmišlja o dogodku, ki se mu je nedavno vtisnil v spomin. Ko si v mislih oriše rdečo nit zgodbe, vzame v roke stramin in začne s filigransko natančnostjo povezovati rdečo s preostalimi nitmi, dokler se pred njim ne prikaže zapis z družbenokritično poanto. To početje pa se lahko zavleče pozno v noč, pravijo. »Filozofski Gobelini torej ...« sem si dejala in takoj začela brati.

V resnici sem začela brati nekoliko pozneje, saj je moja pozornost pritegnila nadvse lična, a nekoliko nadrealistična naslovnica, ki je delo likovne ustvarjalke Samire Kentrič.

Pravzaprav je že ilustracija zgodba zase, saj prikazuje spodobno gospo s spodobnim dekoltejem, ko natika rogove presečenemu moškemu, ki je povrh vsega še prijetnega videza. Sicer se mi ne zdi toliko nerealna nezvestoba čednemu moškemu, kot pa so namigovanja na promiskuiteto ženske, ki jo je mati narava prikrajšala za kakršno koli obliko seksapilnosti. Kaj nam je ilustratorica želela s tem sporočiti? Gre zgolj za prikaz simpatičnega antagonizma ali premišljeno metaforo, ki da bralcu že na začetku slutiti, v kaj se spušča? In, ali ni najlepši del umetnosti prav njena svobodna interpretacija? Torej, vzemite knjigo v roke in si sami poiščite odgovor.

Za vse tiste, ki se prvič seznanjate z leposlovjem M. Ambroža, naj povem, da so Gobelini zbirka zgodb, ki jih že vrsto let objavlja v »podlistku« Pravne prakse. Pravzaprav je to že druga zbirka. Prva, pod imenom Zvestoba Normi in druge zgodbe, je izšla pred štirimi leti in je žela same hvale in ovacije. Tako se spomnim pred leti obiskane konference in zanimivega pogovora, ki ji je sledil ob večernem druženju. Z avtorjem zgodb in nekakšnim bančnim svetovalcem smo govorili o argumentih za legalizacijo prostitucije. Ravno sem pojasnjevala primerjalni vidik z nemško zakonodajo, ko je bančni svetovalec ugotovil, s kom ima pravzaprav opravka. Ko ga je doletelo razsvetljenje, da nekoliko čudaški možicelj v rjavi jakni ni nihče drug kot M. Ambrož *ad personam*, se je skorajda zadušil, ko mu je hitel dajati, za moj okus nekoliko osladne, komplimente. Sprva je bilo znanemu literatu nekoliko nerodno, sčasoma pa se je nanje očitno privadil, saj sta se oba zatopila v »poanto« pravkar objavljene zgodbe in pozabila na pereče družbeno vprašanje, ki vse do danes še ni našlo odgovora ...

Ampak to je že druga zgodba. Raje se vrnimo h Gobelinskim zgodbam. Te predstavljajo nabor kratkih, duhovitih, pronicljivih in včasih tudi zajedljivih, družbenokritičnih besedil. Avtor znotraj njih obravnava, kot se za Gobeline spodobi, raznobarno tematiko: od dekadence sodobne pravne znanosti pa tja do zablod malega človeka.

Kot sem že v uvodu omenila, črpa navdih iz vsakodnevnih (banalnih) prigod. Te sicer doživlja vsak sodobni intelektualec, vendar se zanje bodisi ne zmeni bodisi je cerebralno preveč len, da bi jih vpel v »širši družbeni kontekst«. To pa s precejšnjo spretnostjo opravi avtor, ki na začetku vsakega besedila prikaže popolnoma trivialno težavo ali zgolj opazko, iz katere nato postopoma razvije sociološko, politično ali eksistencialistično vprašanje s »filozofsko poanto«. No, v nasprotju

s klasičnimi filozofskimi besedili se avtorjeve zgodbe ponajša predvsem z jasnimi in jedrnatimi slogom (z besedami ne razmetava tja v tri dni, ampak z njimi ravna skrbno in premišljeno) ter s pomenljivo vsebino, pri čemer se bralcu porodijo številne asociacije, ki ga »silijo« k razmišljanju.

Družbene kritike se pravzaprav loti na znanstven način: najprej analizira stanje, s čimer razkrije ključne sistemske pomanjkljivosti, in če se mu posreči, najde tudi praktično rešitev, s katero si nadeja popraviti konkretno »družbeno anomalijo«.

Tako na primer v zgodbi *Vsakomur po njegovih potrebah* avtor skuje pravi pravcat načrt za »srečnejši in boljši svet«. Sicer se je do rešitve dokopal po čistem naključju, medtem ko se je mudil v eni izmed držav »bivše Juge«. Kot pripoveduje, si je tam ogledal nekakšno sodobno monodramo. Po gledališki predstavi je v tamkajšnjem bifeju uvidel igralko, ki pa je bila precej otožna in osamljena. Zato se je odločil, da jo bo poskušal razvedriti. Pristopil je k njej in namenil prijazen kompliment njenemu igralskemu talentu. Ker je kompliment dosegel cilj (najdete ga na strani 122), je sklenil naslednje: »če [ljudem] namenite toliko hvale, kot je potrebujejo, postanejo ponavadi prav prijazni in dobre volje«, ugotavlja avtor in nadaljuje »moje načelo je torej, da je hvalo treba deliti ne toliko po zaslugah, marveč predvsem po posameznikovih pričakovanih in potrebah. [...] In na svetu bo manj slabe volje, postal bo prijatnejši kraj za bivanje.« In do kakšnega zaključka me je pripeljal razmišljanje o tem predlogu? Avtorjevih pohval nikar ne vzemite preveč osebno, saj so zgolj odraz želje po znošnejšem svetu.

Da pa ne bi mislili, da avtor sočustvuje le z mladimi dekletki! Že kot otroku se mu je storilo milo, ko je pred vojašnico videl nesrečnega, drobnega in pegastega vojaka. Sprva ga je poskušal razveseliti z riževimi bomboni, vendar je »pegasti vojak žalostno pogledal mene, nato vrečico z bomboni, pa potem spet mene, nakar je proseče rekel: »Dovedi mi pičke.« Avtor je v tem pasusu zelo dosleden, saj je poskrbel tudi za uradni prevod, ki gre takole: »Pripelji mi mladih deklet.« Ali je fantek uresničil željo pegastega vojaka in s tem poskrbel za »srečnejši in boljši svet«? Odgovor dobite v zgodbi z naslovom *Šola – kasarna – tovarna – zapor*.

Kot sem že zgoraj omenila, v avtorju tli neizmerna želja po konkretnih rešitvah. V zgodbi *Velikega ega problem* se, presenetljivo, za rešitev hudih psiholoških težav (brezmejne omejenosti in hkrati prevelike samozavesti) zateka k matematičnim algoritmom. Izmislil si je formulo, ki jo je poimenoval »človeški ulomek«. Njegova uporaba je nadvse preprosta. »V števec ulomka vstavimo posameznikovo duhovno moč, njegove zmožnosti in večine, v imenovalce pa vnesemo mnenje, ki ga ima človek o samem sebi.« Če dobite rezultat, ki je manjši od

1, imate *velikega ega problem*. A brez skrbi, avtor vam ponudi tudi praktično rešitev: »Zmanjšaj imenovalce!« Zgodba je poleg svoje inovativnosti zanimiva tudi zato, ker nam na preprost način prikaže možnost združevanja dveh večnih tekmecev, družboslovja in naravoslovja.

Vendar vsi ti poskusi reševanja sveta, združevanja nezdržljivega ... terjajo določene žrtve. Avtor namreč v številnih zgodbah (*Delegat*, *Točke zvestobe*, *Moje društveno življenje*) opisuje situacije, v katerih ga prevzamejo posebna čustva, ki jih sicer pripisujemo ljudem z nizko samokontrolo. Večkrat namreč omenja načete živce, njegovo željo po tem, da bi »vzrojil«, ko ga na primer farmacevtka v lekarni vpraša, ali zbira jabolčka, pa da ga je na nekem sestanku »nekajkrat prijelo, da bi malo zaropotal, magari dvakrat, trikrat usekal z dežnikom po mizi« itd. To problematiko poudarjam predvsem zato, ker v prvi zbirki *Zvestoba Normi* podobnih zapisov nisem našla. In pravijo, da naj bi tkanje gobelinov pomirjalo ...

Človek bi mu zato svetoval, naj se odpravi na kakšno potovanje, kjer bi se lahko odpočil in nekoliko »prevetрил« misli. Vendar mislim, da bi se predlogu krčevito upiral. Odkril je namreč »čustvo novote«, ki običajno preplavi človekov um takrat, ko obiskuje nove kraje. »Gre za prijetno čustvo«, pravi avtor, »povezano z rahlim do srednje močnim vznemirjenjem osrednjega živčevja.« S pomočjo poljskega filozofa Leszeka Kołakowskega je razvil teorijo, ki lahko marsikateremu turistu prekriža poti. »Potovati vselej pomeni izpostavljati se raznim nepredvidenim okoliščinam, naključjem.« Ker pa »naključja človeku praviloma niso v prid, je edino modro, da se čim bolj izogibamo novemu, neznanemu, naključnemu, da torej ne potujemo, marveč se držimo bolj ali manj doma.«

Uspešno potlačevanje »čustva novote« in predajanje Kantovskemu življenjskemu slogu neizbežno pripeljeta do zgodb tipa *Večno vračanje enakega*, *Pot preobrazbe* (*Kam z odpadlim listjem?*) in *Malnerič*. Avtor v njih ugotovi, da je večno vračanje enakega »nekaj najbolj naravnega, logičnega in pričakovanega. Možnosti narave so namreč omejene, število kombinacij, ki jih ima narava na voljo, je končno, zato se stvari hočeš nočeš morajo ponavljati, in sicer v nedogled.« Vendar z razliko od preostalih zgodb, je znotraj njih mogoče zaznati kanček melanholije in celo resignacije, ki doletita posameznika takrat, ko se zaveda minevanja časa in svoje otopelosti.

Vendar je avtor našel rešitev tudi za odpravo tako kompleksnih težav, kakršen je občutek minevanja. Še iz časov vihrave mladosti goji svoj pesniški talent znotraj ansambla, s katerim sta se praktično zlila v eno – bend se namreč imenuje *Ansambel Matjaža Ambroža in on sam*. Tja se zateka z namenom »iskanja izgubljenega časa«. Še sreča, da je bralcem *Gobelinov* to iskanje precej olajšano. Na naslovnici v

spodnjem desnem kotu je rdeča oznaka, kot jo vidimo v senzacionalističnih revijah, s pripisom »priložena zgoščenka«. Na njej boste našli štiri pesmi, med katerimi je tudi zimzelena hit »Metod«. »Zakaj Metod? Kako Metod?«, doni poznani glas iz glasbenega stolpa. V zadnjem času so se v javnosti pojavile govornice, da je opevani Metod v resnici sociopatski morilec. Vendar moram na tem mestu tovrstne insinuacije ostro zavreči! Natančna analiza besedila je namreč pokazala, da je bil Metod najverjetneje avtorjev sosed iz mladostniških dni. Iz besedila tudi ne pronica nikakršen indic, ki bi kazal na škodljivo naravo Metoda. Iz ugotovljenega zato sklepam, da je bil Metod le človek, ki je močno ljubil alkohol. Avtorja pa je, tako kot že vrsta nenavadnih stvari doslej, fasciniralo njegovo ime. Razlago slednjega lahko slišite v zadnjem delu besedila, ko nemškogovoreči moški razlaga genezo imena Metod. In kaj imajo skupnega Metod ter pop zvezdnika Falco in Roy Black? Vsi so preminuli v sumljivih okoliščinah in vsi so maskota zloznanega ansambla, ki kljub temu, da že več let ne koncertira, se njihova spletna stran iz dneva v dan polni z novimi privrženci. Mogoče bi bil čas, da po zgledu glasbene skupine Laibach, tudi ansambel Matjaža Ambroža in on sam ustanovi politično stranko.

Preden pa popolnoma izgubim rdečo nit, naj še dodam, da so besedila na zgoščenki obdana s prijetno glasbeno spremljavo, za katero je poskrbel Mario Babojelić, ki pa je v resnici edini, ki je *zares* poskusil tkati onkraj Norme. Če mi je znano, je glasbenik poskušal z avtorjem ustvariti nekoliko bolj »sodobno« zvočno spremljavo, vendar ga je Ambroževa večna zvestoba Normi ponovno izdala in ga, kot vsakič doslej, zapeljala v bolj ustaljene vode.

Po natančni preučitvi vsestranskega avtorjevega ustvarjanja lahko zaključim, da se mu je poskus tkanja onkraj Norme popolnoma izjalovil – njegova zvestoba Normi namreč pronica iz vseh krajev in koncev. Kljub temu, pa so se zagotovila o gobelinah z velikim G-jem popolnoma uresničila. Niso patetični in ne sodijo v kategorijo nebodigatreba. Prav nasprotno! Kot je pred leti zapisal esejist A. Debeljak: »Iskanje smisla v umetniških in kulturnih izdelkih, v katerih se – četudi popačeno – svetlika srhljiva lepota naše žive zdajšnjosti, je slehernemu posamezniku potrebno ravno zato, da ne bi prehitro popustil pod pritiskom zapeljive banalnosti.«

Nika Skvarča